

פרק י'

א. ויקם אחרי אבימלך להושיע את ישראל תולע בן פואה בן דודו איש יששכר והוא ישב בשמיר בהר אפרים.

(הסבר)

בפסוק זה יש כמה תמיהות, (א) מדוע שילש הכתוב את שם סבו, (ב) אם היה איש יששכר מדוע גר בהר אפרים, (ג) לא מפורט כלל במה הושיע את ישראל. מדוע פירט הפסוק אחרי "אבימלך" מדוע לא היה מספיק לכתוב ויקם אחריו, ונבאר בעזה"י אחת לאחת: וקם להושיע את ישראל, תולע בן פואה נכד האיש ששמו דודו. (כך פרש"י) ויתכן עפ"י חז"ל (מגילה טו.) כל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחת מהם בידוע שהוא צדיק בן צדיק. ויתכן שזכותו של תולע להיות שופט בישראל היה בזכות אבותיו וביניהם גם סבו דודו. אמנם הרד"ק מביא שיש גירסא בתרגום בר אח אבוהי ואם כן הוא בן דודו של אבימלך. ועיין במלבי"ם שהקשה היות ואביו גדעון היה משבט מנשה איך יהיה אח אביו משבט יששכר,

ואולי היה אח אביו מהאם ולא מהאב, (כלומר שאשת יואב נשאה אחר מיתתו לאדם משבט יששכר וילדה את פואה, והרי פואה אח אביו של אבימלך ותולע בנו הוא בן דודו של אבימלך, ולפי זה יתיישב גם קצת (שאלה ב') מדוע ישב בשמיר בהר אפרים הרי היה מבני יששכר, אמנם לפי"ז מבואר, כי סדר הנחלות בארץ ישראל היה "מדרום לצפון". יהודה ובו מובלע חלק שמעון ממזרח ארץ ישראל עד מערבה, ואחריהם בנימין במזרח וכנגדו יוד במערב, ואחריהם אפרים ממזרח ארץ ישראל עד מערבה, ואחריהם מנשה ממזרח ארץ ישראל עד מערבה, ואחריהם יששכר במזרח וכנגדו זבולון במערב. (ואח"כ נפתלי במזרח וכנגדו אשר במערב בחוף הים).

ציור מפת ארץ ישראל והחלוקה לשבטים

יוצא ששבט יששכר גובל עם שבט מנשה, וכנראה יואש היה גר בקצה הדרומי של מנשה שהוא גבול הר אפרים, לכן הלך אותו האיש שהיה מבני יששכר לגור במקום אשתו בסוף נחלת מנשה שהוא בהר אפרים. ואע"פ שיואש אבי גדעון היה גר בעפרה והוא גר בשמיר יתכן שאשתו היתה בת יורשת נחלה, או שקיבלה כתובתה בעיר שמיר ולכן גר בשמיר, וכן יתורץ שאלה ד' מדוע נאמר אחרי אבימלך, כי רצה לכתוב שהוא בן דודו לכן חזר ופירט את שמו, ועוד יתכן שבזה רצה לתרץ מדוע גר בשמיר כי ע"י זה נבין שאשתו היתה ממנשה והיתה גרה בהר אפרים לכן גר שם.)

עוד יש להתבונן במה שכתוב להושיע את ישראל ולא מוזכר שום מלחמה שהייתה בזמנו ובמה הוא הושיע את ישראל. ואולי בא ללמדנו יסוד עמוק כי השקפת העולם היא שאם היתה מלחמה והוא היציל את ישראל מיד שונא אז שייך לומר עליו שהושיע את ישראל, אך האמת הוא שכאשר ישראל הולכים בדרך התורה והמצוה אין כל אומה ולשון שולטת בהם ומקויים בהם כל הברכות של אם בחוקותי תלכו, וכיון שהוא שפט את ישראל בדרך התורה וקירבם לאביהם שבשמים ממילא נתבטלו מהם כל הגזירות הרעות והקיסטרוגים והוא מושיע את ישראל היותר גדול, וכאשר נתבונן נראה שבימיו ובימי יאיר הגלעדי שהיה אחריו היו ישראל עובדים את ה' ומיד אחרי מותם עשו הרע בעיני ה' ומיד מסרם ה' בידו בני עמון אמור מעתה שעל ידי הנהגתם את העם בדרך התורה והמצוה הושיעו את ישראל מיד בני עמון ופלישתים.

* להושיע את ישראל - הרד"ק מדייק מהפסוק אחרי אבימלך להושיע, שגם אבימלך הושיע את ישראל למרות שלא מפורט בדיוק במה הושיעם, ויש לו 3 דיוקים, א' אחרי אבימלך להושיע, ב' שאם לא כס לא היה אבימלך נמנה עם שופטי ישראל, ג' מלשון וישר על ישראל שמשמע לשון גדולה וחשיבות. אך המלבי"ם מפסוק זה מדיק ההיפך שהוא קם להושיע אך אבימלך לא הושיעם אלא השתרר עליהם.

ב. וישפוט את ישראל עשרים ושלש שנה ויקבר בשמיר.

(הסבר)

הוא זכה לשפוט את ישראל 23 שנה, [ובס"ע מבאר שלא היו 23 שנים שלמות והיתה לו שנה ביחד עם יאיר השופט שאחריו ורק אז מובן החשבון של יפתח ששלש מאות שנה לא נלחמו בני עמון עם ישראל]. ובמותו נקבר בעירו בשמיר. והוא היה השופט השמיני, ומקבל התורה השביעי (כי אבימלך לא נכלל בכלל מקבלי התורה).

ג. ויקם אחריו יאיר הגלעדי וישפט את ישראל עשרים ושתים שנה.

(הסבר)

אחריו היה שופט בישראל יאיר הגלעדי, והוא שפט את ישראל 22 שנה. ומאיה שבט היה יאיר הגלעדי כתב רש"י (במסכת סוכה כז: ד"ה שלא העמיד שופט), שלא יודע את שבטו של יאיר, ומסתבר בספיקו של רש"י [שכתב שמשבט ראובן שמעון גד ואשר לא מצא מפורש] שאולי הוא משבט גד שהרי חצי הר הגלעד וערו נתן משה לבני גד כמבואר בדברים ג' - יב,

ובאמת מי היה יאיר זה מצינו כמה דעות במפרשים. כי מצאנו בתנ"ך שלשה אנשים בשם יאיר המתחסים לחות יאיר ולגלעד. 1) אצילנו = השופט יאיר הגלעדי, 2) בתורה (במדבר לב.) 3) בדברי הימים. ונקדים את הפסוקים בבמדבר ובדברי הימים:

[בבמדבר לב- לט] וילכו בני מכיר בן מנשה גלעדה וילכדה ויורש את האמרי אשר בה, ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה, ויאיר בן מנשה הלך וילכוד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר ונבח הלך וילכוד את קנת ואת בנתיה ויקרא לה נבח בשמו.

(ובדברי הימים א' פרק ב' - כא' כב' כג') ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד והוא לקחה והוא בן שישים שנה ותלד לו את שגוב, ושגוב הוליד את יאיר והיה לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד, ויקח גשור וארם את חות יאיר מאיתם את קנת ואת בנותיה שישים עיר כל אלה בני מכיר אבי גלעד.

וברמב"ן בבמדבר משמע שהיאיר של במדבר הוא אותו אדם של דברי הימים. שכתב האיש הזה יתיחס אל משפחת אמו בעבור שלקח אחותו עמהם. כי בדברי הימים מפורש שהוא בן חצרון בן פרץ בן יהודה ואמו בת מכיר בן מנשה. וכו' (ואחר שמביא את הפסוקים דלעיל שמשמע שהיו שישים עיר גמשיך וזוהו נראה שהיה נבח הלכוד את קנת ואת בנותיה בן יאיר ולכן יקראו גם הם חות יאיר וכו'.

וכן באבן עזרא שם ויאיר בן מנשה = הוא ממשפחת יהודה כי כן כתוב בדה"י וכו' ואין פה מקום לשאול איך לקח יאיר נחלה עם שבט אחר כי ארץ כנען היא הנחלקת ולא ארץ האמורי שהיא מעבר לירדן מזרחה וכו'.

אמנם הרד"ק בדה"י כתב ורבותינו ז"ל אמרו כי אין זה יאיר הכתוב בתורה אלא זה יאיר בן שגוב לקח אשה בארץ הגלעד ומתה וירשה ומירושת אשתו היו לו עשרים ושלש ערים [וכנראה כוונתו לגמ' בב"ב קיא' שמביאה ראיה מכאן שהבעל יורש את אשתו.]

?

ז"ל רבינו ישעיה (בעל התוס' רי"ד), "להם יקראו חות יאיר" פירושו: אלו הם חות יאיר האמורים בפרשת ראשי המטות, ויאיר בן מנשה האמור שם הוא יאיר האמור כאן וסיפר שם המעשה שהיה לאחר מכאן כי זה יאיר הלך עם בניו ולכדם ולא היה בן מנשה ממש שלא היה למנשה בן אחר אלא מכיר כמו שכתוב בפרשת פנחס (במדבר כו- כט) אלא מהו בן מנשה משבט מנשה עכ"ל.

וברד"ק כאן הקשה על סברה זו: ותימא א"כ חיה יאיר יותר משלוש מאות שנה.

וכן קשה מסנהדרין מד. שיאיר בן מנשה נהרג במלחמת העי. ולפיכך: יתכן לומר שהם היו שלשה אנשים שונים, [רד"ק] ויתכן שיאיר שבמדבר הוא אותו יאיר שבדה"י, [רמב"ן ואב"ע] אך יאיר השופט הוא אחר. ויתכן ששלשתם הם אותו אדם. או שיאיר בבמדבר הוא יאיר אצילנו ויאיר שבדה"י הוא אחר [רבינו ישעיה].

ד. ויהי לו שלשים בנים רכבים על שלשים עירים
ושלשים עירים להם להם יקראו חות יאיר עד היום
הזה אשר בארץ הגלעד.

(הסבר)

לרוב גדולתו היו לו שלשים בנים רכבים על סוסים צעירים
וכל אחד מהם משל על עיר פרוזה שלימה וקראו לעירות
שבניו משלו בהם בארץ הגלעד חוות יאיר, עד יום כתיבת
הדברים האלו בנביא.

הערה: מצינו 3 פעמים בתנ"ך חוות יאיר. בכמדבר לב', בדבה"י א' = ב'.
ואצלינו. ויש לדון אם הם אותם מקומות או לא. ולכאורה תלוי במחלוקת
בפסוק לעיל, אלא שיש לציין שחוות יאיר שבתורה היו שישים עיר, ובדבה"י
כתוב 23 עיר, ואצלינו משמע 30 עיר. [ואע"פ שכאן לא נאמר שלא היו לו
יתר ערים אלא שלבניו היו 30 עירים]

ובמלבי"ם מדייק מלשון הכתוב שאינם אותם עיירות = שיש הבדל בין אם
נאמר ויקרא את שמם, לבים ויקרא להם. כי את משמע קריאת שם ראשונה,
אך להם משמע על שם אחרים. וממילא אצל יאיר בן מנשה נאמר ויקרא
אתן חוות יאיר, הרי זו קריאת שמם הראשונה, ואילו כאן נאמר להם יקראו
ע"ש היאיר הראשון קראו גם לעיירות של יאיר זה.

ומהרד"ק בדבה"י משמע שהיו שלשה מקומות בשם חוות יאיר: (1) של יאיר
בן הנשה, (2) של יאיר בן שגוב, (3) של יאיר הגלעדי.

ובאמת ניתן ללמוד מפרוש רש"י בחומש וכאן שובר א) שאין זה היאיר בן
מנשה שבתורה, ב) שאינם אותם עיירות, א) כי רש"י בכמדבר לב-מא מסביר
שיאיר קרא להם חוות יאיר לפי שלא היו לו בנים. (ואולי יש לדחות שאז לא
היו לו בנים ונולדו לו אח"כ) ב) כי בדברים ג-יד' כתוב יאיר בן הנשה לקח
את כל חבל הארצב עד גבול הגשוירי והמעכתי ויקרא אותם על שמו את
הבשן חות יאיר עד היום הזה. ושם בפסוקים ד' ה' נאמר ונלכד את כל עריו
וכו' ... שישים עיר כל חבל הארצב ממלכת עוג כבשן. כל אלה ערים בצורות
חומה גבוהה דלתים וברית, לבד מערי הפרזי הרבה מאוד. הרי לנו שחוות
יאיר היו מוקפות חומה. ואילו כאן מבאר רש"י ושלשים ערים להם :

ושלשים ערים בלא חומה להם, לכן נקראו עיירות לשון עיירות.

כמו"כ מבואר בדבה"י שגשור וארם לקחו את חוות יאיר של יאיר בן שגוב
מאיתם, ופרש"י שם ובימי השופטים כשחטאו ישראל מסרם ביד אויב ביד
ארם ואז הלכו ולקחום מהם, וכשבא דוד החזירן. וכו'. ולא נתברר בספר
שופטים על שעבוד בארם, ואם זה היה לפני השופט יאיר וודאי שהם עיירות
אחרות. ויתכן שבזה עשו השופטים תשועה לישראל לחלק אחר שנכבש.

ה.וימת יאיר ויקבר בקמון.

(הסבר)

הפסוק מציין שמיד אחר מות יאיר וקבורתו בקמון

ו.ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו
את הבעלים ואת העשתרות ואת אלהי ארם ואת
אלהי צידון ואת אלהי מואב ואת אלהי בני עמון
ואת אלהי פלשתים ויעזבו את ה' ולא עבדוהו.

(הסבר)

ז. ויחר אף ה' בישראל וימכרם ביד פלשתים וביד
בני עמון.

(הסבר)

ח. וירעצו וירצצו את בני ישראל בשנה ההיא
שמנה עשרה שנה את כל בני ישראל אשר בעבר
הירדן בארץ האמרי אשר בגלעד.

(הסבר)

ט. ויעברו בני עמון את הירדן להלחם גם ביהודה
ובבנימין ובבית אפרים ותצר לישראל מאד.

(הסבר)

י. ויזעקו בני ישראל אל ה' לאמור חטאנו לך וכי
עזבנו את אלקינו ונעבוד את הבעלים.

(הסבר)

יא. ויאמר ה' אל בני ישראל הלא ממצרים ומן
האמרי מן בני עמון ומן פלשתים.

(הסבר)

יב. וצידונים ועמלק ומעון לחצו אתכם ותצעקו אלי
ואושיעה אתכם מידם.

(הסבר)

יג. ואתם עזבתם אותי ותעבדו אלהים אחרים לכן
לא אוסיף להושיע אתכם.

(הסבר)

יד. לכו וזעקו אל האלהים אשר בחרתם בם המה
יושיעו לכם בעת צרתכם.

(הסבר)

טו. ויאמרו בני ישראל אל ה' חטאנו עשה אתה לנו
ככל הטוב בעיניך אך הצילנו נא היום הזה.

(הסבר)

טז. ויסירו את אלהי הנכר מקרבם ויעבדו את ה'
ותקצר נפשו בעמל ישראל.

(הסבר)

יז. ויצעקו בני עמון ויחנו בגלעד ויאספו בני ישראל
ויחנו במצפה.

(הסבר)

יח. ויאמרו העם שרי גלעד איש אל רעהו מי האיש
אשר יחל להלחם בבני עמון יהיה לראש לכל ישיבי
גלעד.

(הסבר)

(הסבר)